

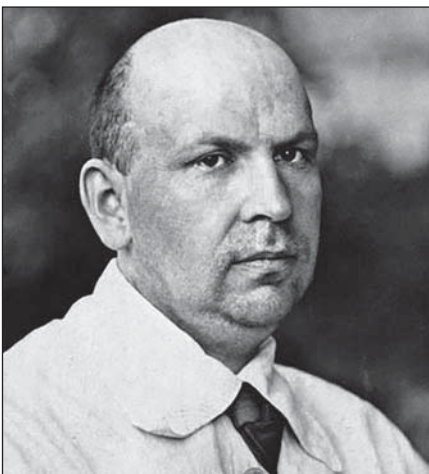


**Людмила  
АРТЕМОВА**

Науковий співробітник  
Національного  
заповідника «Глухів»

## Георгій Нарбут – один із творців символу нашої свободи

**25** лютого 1918 р. відбулося офіційне затвердження тризуба державним гербом Української Народної Республіки. Українські політики обрали цей князівський символ часів Володимира Великого не випадково. Вони мали на меті продемонструвати давнє історичне коріння української держави. І хоча офіційним автором тризуба є Василь Кричевський, одним із творців ескізів українського державного герба – тризуба – для УНР у 1918 р. був і наш земляк, великий митець Георгій Нарбут.



*Георгій Нарбут*

Народився Георгій Іванович 9 березня 1886 р. у с. Нарбутівка Глухівського повіту колишньої Чернігівської губернії в родині нащадків давньої козацької старшини. Першими художніми враженнями малого Георгія були витинанки, мальовані печі, вишивки, побачені у сільських хатах Глухівщини. Оздоблені орнаментами побутові речі надихали

його на власну творчість. Майбутній художник змалечку приглядався до архітектури Глухова, старовинних книжок і картин.

З 1896 р. юнак навчався у Глухівській чоловічій гімназії. Початкову художню освіту він здобув самотужки, у 1909 р. удосконалював свою майстерність у Мюнхені, в школі Шимона Голлоші. Георгій Нарбут мав феноменальну зорову пам'ять: складний орнамент, побачений лише один раз, він міг безпомилково відтворити через кілька років.

Упродовж 1906–1917 рр. Нарбут жив у Петербурзі, майже щоліта повертаючись в Україну, до рідного Глухова. Саме Глухів – давнє місто Київської Русі, удільний князівський, а за часів козаччини сотенний центр і гетьманська резиденція – мав великий вплив на становлення особистості українського художника.

Приятель гімназичних років, історик Федір Ернст у нарисі «Георгій Нарбут. Посмертна виставка творів» у 1926 р. напише: «Українською стихією насичені всі його художні твори, і джерело його генія переконливо б'є із рідного чорнозему чернігівського краю».

Захопившись темою козаччини, митець пише в українському стилі, починає говорити українською літературною мовою, а під своїм родовим гербом зазначає: «Мазепинець полку Чернігівського, Глухівської сотні, старшинський син, гербів і емблем живописець» (1912).

У березні 1917 р. художник переїхав жити до Києва. Поборник української державності та самостійності, тут він створював ескізи військових мундирів, розробляв поштові марки для Української Народної Республіки.

18 липня 1918 р. гетьман Павло Скоропадський затвердив спроектовану Нарбутом Малу



*Проект герба Української держави. 1918 р.*

Державну печатку – зображення козака з пищаллю на плечі на восьмикутному тлі, у верхній частині якого було розміщено володимирський тризуб. Пізніше наш талановитий земляк виграє конкурс на кращий ескіз українських паперових грошей. Оформлюючи купюру, художник застосував орнаменти в стилі українського бароко XVII–XVIII ст., декоративні шрифти, зображення самостріла і тризуба. Всього протягом 1917–1920 рр. було випущено 24 види грошових знаків (карбованців, гривень, шагів), 12 з яких друкувалися за проектами та ескізами Георгія Нарбута.

Проживши лише 34 роки, знаний митець родом із Глухівщини зробив фундаментальний внесок у розвиток українського мистецтва. Графічні твори Нарбута – це українське культурне безсмертя, а його ім'я широко відоме за межами України.

Геральдика і шрифти Георгія Нарбута займають поважне місце у всіх сферах життя сучасної України. У більшості офіційних українських державних документах дотепер використовується нарбутівський шрифт.

# Видобуток порцелянової глини в селі Полошках у XIX ст.

На початку XIX ст. у маєтку поміщика Марковича в с. Полошки була знайдена каолінова глина, яка вважалася найкращою сировиною для фарфорового виробництва, бо її особлива чистота і пластичність, відсутність барвників позбавляли необхідності додавати в каолін інші види глини. Високі якості полошківського каоліну дозволяли одержувати фарфор не лише виняткової прозорості та білизни, але й спрощувати і здешевлювати процес його виготовлення. Каолін ввозився на фарфорові заводи Росії та за кордон.

Інформація про видобування порцелянової глини у селі Полошках Глухівського повіту Чернігівської губернії підготовлена за матеріалами, надрукованими у «Пам'ятній книзі Чернігівської губернії за 1862 рік», яка видавалася Чернігівським губернським статистичним комітетом. Текст подається мовою оригіналу із збереженням стилістичних, орфографічних і пунктуаційних особливостей того часу.

Копи фарфорової глини знаходяться в 7 верстах от г. Глухова, возле с. Полошек. Это вещество открыто здесь издавна, но предания о том как оно было открыто не сохранилось в народе. В кратком топографическом описании Новгород-Северского наместничества, описанном в 1787 году, упоминается уже, что в Глуховском уезде «село Полошки достойно примечания по имеющейся в оном глине, за которой даже из Петербурга приезжают для фарфорового заводу». Издавна она представляет предмет особого промысла и средство для существования многих бедняков. Происходящая обыкновенно от разрушения полевошпатовых пород, фарфоровая глина однако же не всегда может служить признаком присутствия этих пород в местах своего нахождения. Таким образом полошковская фарфоровая глина находится не на месте своего происхождения, а, как объясняют, занесена сюда течением

воды, но откуда неизвестно. По обеим сторонам старой Киевской дороги, за сельскими изгородами, в довольно возвышенном месте, лежащем над спуском к р. Эсмани, находится пространство, изрытое колодцами, чрез которые добывается глина. Этих колодцев здесь множество, но большая часть из них истощена и завалена землею; колодцев же в которых производится работа, в настоящее время около двадцати. Чтобы дорыться до фарфоровой глины надо рыть 14 сажень и на этой глубине залегают она жилами толщиной в 5 четвертей под следующими слоями: сверху лежит тонкий слой глинистой желтовато-серой неплодородной почвы. Потом, сажень в 8 глубины, слой белого песку, в котором и залегают жилы каолина, иногда смешанного с желтою глиной. Для добывания каолина, по окончании полевых работ, начинают рыть колодец чрез все упомянутые слои, углубляя его на 14 сажень в недра земли. Верхнее отверстие колодца имеет 2,5 аршина длины и 1,5 ширины. Вместе с углублением ямы вкладывается в нее постепенно сруб или цамвра; при этом выбрасывание земли производится посредством деревянного ушата с железною дужкою и обручами, – ушат этот наполняется землею и с помощью веревки рукою деревянного ворота вытаскивается на поверхность земли. Когда колодец вырыт и найден слой фарфоровой глины, то сначала выбирают ее на дне колодца железным ручным резаком, отделяют белую глину от желтой простыми ножами, складывают в мочальные кульки, весом каждый в три пуда, потом каждые такие два кулька обвязывают крепко канатом и, укрепив над ними сверху брусом, для того чтобы бока кульков не оборвались при поднятии, кульки эти подымают на поверхность земли. Когда таким образом вся глина на дне колодца выбрана, тогда начинают рыть боковые галереи. Для того, чтобы препятствовать обвалам, в галерее вставляются прочные дубовые косяки вышиною в человеческий рост, а шириною сверху по двенадцати вершков и внизу до двух аршин; по косякам этим сверху и с боков прибиваются доски.

Галереи проводятся с четырех сторон колодца на протяжении 12 сажень каждая, но кроме того в каждой галерее с обеих ее сторон делается по три хода, расположенные в ней под прямыми углами и простирающиеся на 5 сажень каждый. По окончании всей работы, когда вся глина из ямы вынута, яму заваливают землею, стараясь иногда предварительно вынуть сруб. Работа производится всегда при огне, а так как на этой глубине в летнее время скопляется много газов, портящих воздух и делающих его неспособным к поддержанию горения и жизненных процессов, то летом, весною и осенью добывание глины не производится; исключительно же она разрабатывается зимою. Иногда при этой работе случаются обвалы и заваливают рабочих, однако же полошковские жители с охотою занимаются ею, так как она дает им возможность зарабатывать в сутки от 25 до 35 копеек серебром. Каждый колодец разрабатывается до тех пор, пока запас глины истощится. Из хорошего колодца вырывается, по исследованию, произведенному в 1850 году инженером Палаты Государственных Имуществ Гурским, до 3000 пудов глины, а по местным показаниям жителей до 10000 пудов. Вырытая глина просушивается под навесами и из нее образуются запасные склады, например, у помещика И.М. Скоропадского. Копи фарфоровой глины в Полошках принадлежат разным лицам, но большая часть колодцев принадлежит помещику И.М. Скоропадскому, затем казенным крестьянам, казакам и приходскому священнику. Общую годовичную добычу глины можно приблизительно считать в 10000 пудов. Нескольким лет назад глина была в хорошей цене и лучшие сорта еще в 1860 году продавались по 1 рублю серебром, средняя же цена ее 60 копеек за пуд. Глина эта сбывается преимущественно в Москву. В последнее время требование на нее уменьшилось».

Прим. автора: 1 сажень – 2,1336 м, 1 четверть – 17,78 см, 1 аршин – 71,12 см, 1 пуд – 16,38 м.

Підготував до друку Ю. Коваленко



Юрій  
МИЦІКДоктор історичних  
наук, професор  
м. Київ

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського нами було виявлено невеликий (7 сторінок) рукопис, написаний дрібним, але каліграфічним почерком. Він містить статтю князя С. (Сергія – ?) Голіцина «Заметка об осаде Глухова в 1664 году». Вона була створена не раніше 1882 р., але приблизно у цей час. Який саме Голіцин

знає і двічі посилається на українські літописи Самійла Величка та Юхима Єрлича, знає хроніку польського автора XVII ст. Веспасіяна Коховського, знає і посилається на польських істориків Юзефа Шуйського, Міхала Краєвського, Єжи Самуеля Бандтке, працю археографа В.С. Броель-Плятера «Zbiór pamiątek do dziejów polskich» (Warszawa, 1858–1859), видання сеймових матеріалів «Volumina legum», але цими півтора десятками імен та праць коло використаних ним джерел і літератури вичерпується. Марно шукати тут архівні документи, а посилання на польських істориків та археографів не містять навіть їхніх ініціалів та вихідних даних книг. Твори використані дуже поверхнево,

Могилев рушив на Мінськ 20(10) квітня, а звідти 15(5) травня 1664 р. – на Вільно. Потім він переходить до іншого сюжету: сейм 1664 р., на якому король виступив з промовою, де вказав на провал походу на Лівобережну Україну. З цього князь робить висновок про пророцтво короля щодо розділів Речі Посполитої у другій половині XVIII ст. Ні сіло ні впало, але Голіцин завершує свою статтю публікацією уривків з двох українських дум з хроніки Єрлича (про полон коронних гетьманів Потоцького й Калиновського в 1648 р. і про переможну урочистість «руського» народу в тому ж році). Він не забуває клянути зайвий раз польських істориків (часом і є за

# Стаття князя Голіцина про облогу Глухова у 1664 р.

став автором заміток – сказати важко, адже цей рід був дуже розгалуженим. Характерним є жарт того часу: якщо на Невському проспекті чи уздовж набережної гуляє з десяток чоловіків, то серед них неодмінно буде один з князів Голіциних. Все ж можна припустити, що автором статті став батько російського військового історика другої половини XIX ст. М.С. Голіцина.

Отже, ознайомившись із бібліографічною заміткою про книгу М.Н. Александровича «Остерский уезд. Вып. 1. Историческое описание. Ч. 1-я. До окончания смут в восточной Украине 1669 г.» («Киевская Старина». – 1882. – № 1. – С. 204–206) і переконавшись, що її автор високо оцінює роль генерального обозного Павла Животовського в обороні Глухова, Голіцин не погодився з цим і став викладати своє бачення. Сказати «своє» – це надто перебільшити роль князя як дослідника, тому що його стаття є невибагливою компіляцією, та ще й приправленою ідеологією російського великодержавного шовінізму. Голіцин згадує знамениту працю Миколи Костомарова «Руїна»,

якщо взагалі не були взяті з інших рук. Голіцин воліє спиратися на кількох російських істориків, яких вважає дуже об'єктивними: С.М. Соловйова (посилається двічі на «Историю России с древнейших времен»), книгу «Русская военная история», ч. 2 (Н.С. Голіцина) та, насамперед, на працю М.І. Павлищева (1802–1879), шурина О.С. Пушкіна (!), «Польская анархия при Яне Казимире и война за Украину», ч. 2. – СПб, 1878.

Князь активно цитує Павлищева цілими оберемками і притакує йому, а свою оригінальність виявляє лише винятково. Так, він вказує на роль полковника Василя Дворецького в обороні Глухова і відзначає, що він був родом з Остра. Голіцин визнає, що переказує матеріал за Павлищевим і скромно додає: «Только мой рассказ несколько более развит в специально-военном отношении». Переповідаючи хід подій від облоги Глухова до руху війська Речі Посполитої на Путивль та Новгород-Сіверський (січень-лютий 1664 р.), він завершує розповідь реченням про те, що король Ян Казимир покинув військо і через Кричев і

що!), які перебільшували успіхи польського війська і замовчували про його поразки, всляко розхвалює твір Павлищева, як от за допомогою зауважень типу: «Таков верный и правдивый рассказ Н.И. Павлищева».

Голіцин притримується офіційного погляду на Україну, називає її «Малоросією», а українців записує до росіян. Не менш одіозними є погляди Голіцина на польське питання. Так, говорячи про те, що Бандтке взяв промову короля з друкованої книги «Mówca polski» (Kalisz, 1676), він висміює польську літературну мову, яка містила тоді багато латинізмів, що начебто дає «понятіе о сумбуре, господствовавшем не только в сейме и сеймиках».

Таким чином, стаття князя С. Голіцина не має жодної наукової вартості, повторює засади російського офіціозу і цікава лише тим, що історія оборони Глухова і походу війська Речі Посполитої широко привертала увагу російської громадськості наприкінці XIX ст.

(ІР НБУВ, ф. II, № 2240. – Оригінал кінця XIX ст.)



**Ярослав  
ГИРИЧ**

кандидат історичних наук,  
доцент кафедри історії,  
правознавства та методики  
навчання ГНПУ ім. О. Довженка

# Глухівський епізод Івана Чередниченка

Якісне дослідження культурно-освітньої сфери Північного Лівобережжя можливе у разі активного наукового вивчення діяльності непересічних постатей, пов'язаних з вищими та науковими установами краю. Сучасний факультет філології та історії Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка може вести свою історію від філологічного (мовно-літературного) факультету, що існував у Глухові з початку 1930-х до 1955 р. У статті мова піде про одного з найяскравіших викладачів згаданого факультету. Цього року виповнюється 120 років від дня народження українського філолога радянської доби Івана Чередниченка. Декілька років його життя були пов'язані з Глуховом. Для підготовки нарису автор звернувся до матеріалів особових справ відомчих архівів ГНПУ ім. О. Довженка та Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Іван Григорович Чередниченко народився 8 вересня 1898 р. в станиці

Калузькій (на Кубані) у родині козака-хлібороба. Оскільки земельний наділ у малородючій передгірній смузі Закубання не забезпечував матеріальних потреб родини, батьки були змушені піти на сезонні роботи. Батько працював на калузьких нафтопромислах, мати – на тютюнових плантаціях. Григорій Чередниченко самостійно вивчився грамоті та намагався дати сину достойну освіту, який з 1915 р. почав вчитися у Першій Кубанській учительській семінарії, а в 1918 р. у зв'язку з фінансовими проблемами екстерном склав іспит на звання вчителя двокласних училищ.

Під час російської громадянської війни Іван чітко прийняв сторону більшовиків, став секретарем Калузької станичної ради. Коли під час Другого Кубанського походу Добровольчої армії восени 1918 р. влада в станиці змінилася, молодий вчитель під страхом репресій з боку білогвардійців разом із дружиною втік до глухого хутору Шкуринського. Після перемоги більшовиків у 1920 р. він повернувся до рідної станиці, де вчителював, а також увійшов до складу ревкому і став депутатом станичної ради.

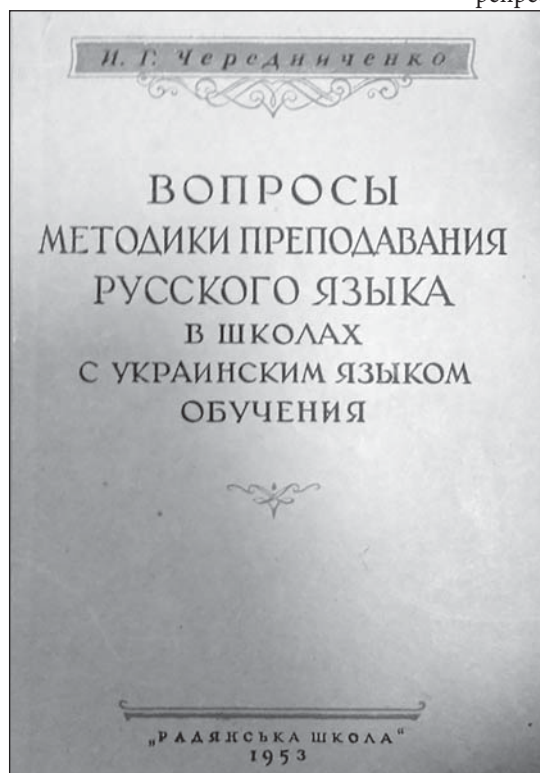
Упродовж 1920-х років І. Чередниченко працював вчителем у різних школах Кубані (Краснодар (1921–1925 рр.), станиця Калузька (1925–1928 рр.), станиця Георгіє-Афіпській (1928–1929 рр.), станиця Новотитарівська (1929–1930 рр.). Наприкінці десятиліття Іван Григорович став активним учасником українізації на Кубані. Оцінки цього процесу відрізняються, проте, на думку багатьох вітчизняних істориків, його варто вважати політичним ошуканством та дозволим компартією інструментом радянізації. Саме в контексті «Червоного Ренесансу» І. Чередниченко, на замовлення



*Іван Григорович Чередниченко*

Краснодарського крайового відділу народної освіти, написав три підручники українською мовою («робочі книги для початкової школи»): «Ленінським шляхом» (для 4 кл.), «Колгоспні зерна» (для 1 кл.) та «Радянський край» (співавтор, для 3 кл.). Всі вони побачили світ 1928 р. у ростовському видавництві «Північний Кавказ».

На початку 1930-х років Іван Чередниченко полишив школу та перейшов на викладацьку роботу – проводив заняття з української мови та літератури в Єйському педтехнікумі (1930–1931 рр.) та Краснодарському інституті спецтехкультур (1931–1932 рр.). Залучення до викладацької роботи осіб без вищої освіти або студентів не було рідкістю для тогочасної радянської вищої освіти, що переживала не кращі часи. Навчаючись у 1931–1935 рр. на факультеті мови та літератури Краснодарського ДПІ, філолог паралельно викладав російську мову та літературу на підготовчих курсах (1932–1933 рр.) та був секретарем вечірнього відділення (1933–1935 рр.) у своїй alma mater. Закінчивши навчання, він рік



Титульна сторінка видання, підготовленого І. Чередниченком під час роботи у Глухові



пропрацював асистентом, а потім обійняв посаду доцента кафедри російської мови КрДПІ. Після дворічної заочної аспірантури у червні 1940 р. в Ленінградському ДПІ ім. О.І. Герцена Іван Чередниченко захистив дисертацію «Относительное подчинение в системе придаточных предложений современного русского языка» та здобув науковий ступінь кандидата філологічних наук. 15 лютого 1941 р. рішенням ВАК Всесоюзного комітету у справах вищої школи йому було присвоєне вчене звання доцента.

Після захисту дисертації, у вересні 1940 р. І. Чередниченко став деканом факультету мови та літератури, одночасно займаючи посаду завідувача кафедри російської мови Кабардинського педінституту в Нальчику. У серпні 1942 р., у зв'язку з наближенням фронту, учений домовився про переведення його до Туркменської РСР. Він повернувся до Нальчика напередодні його захоплення німцями, а тому вивести родину не зміг і залишився з нею в окупованому місті (15 жовтня 1942 р. – 1 січня 1943 р.), не працював. Родина харчувалася, обмінюючи власні речі на ринку.

Після звільнення Нальчика філолог виконав домовленість з туркменами, рік пропрацювавши деканом факультету мови та літератури Ташаузького учительського інституту (жовтень 1943 – вересень 1944 рр.). Через складний клімат та відсутність сімейного житла він попросив про переведення в Україну.

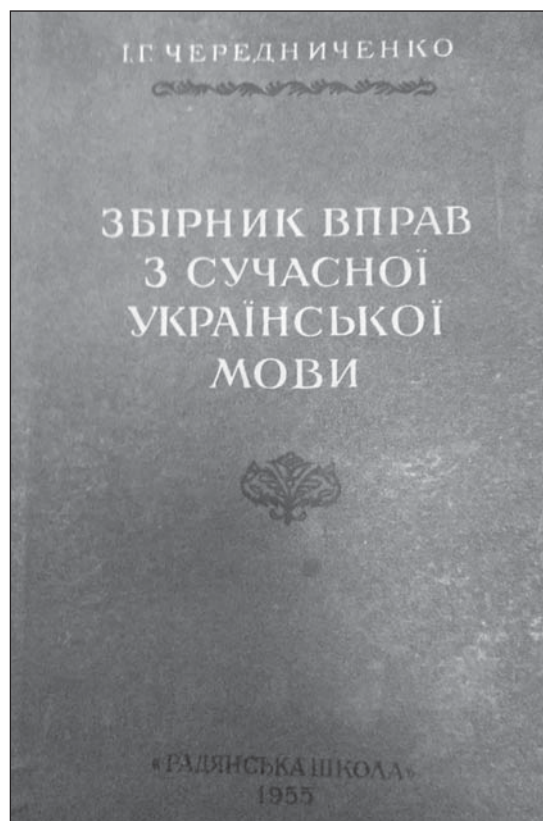
У вересні 1944 р. Іван Чередниченко разом з родиною розпочав свою «українську Одиссею». Декілька наступних років він був завідувачем кафедри української мови в різних вітчизняних ВНЗ (Полтавський ДПІ (1944–1946 рр.), Ужгородський ДУ (1946–1947 рр.), Львівський ДУ ім. І. Франка (1947–1950 рр.), Ніжинський ДПІ ім. М.В. Гоголя (1950–1952 рр.). Учений викладав курс українського мовознавства, публікувався у часописах «Вопросы славянского языкознания» (Львів), «Діалектологічний бюлетень» (Київ), «Радянська школа» (Київ), «Українська мова в школі» (Київ), «Русский язык в школе». З останнього місця роботи він був звільнений «за статтею» через те, що «приховав факт перебування на окупованих територіях». Така відмітка в особовому листку обліку кадрів могла стати тавром для людини й значно ускладнювала подальше кар'єрне зростання.

Однією з особливостей радянських провінційних вишів було «заслання викладчів». Так неугодні співробітники ВНЗ у примусовому порядку опинялися на периферії. Також науковці могли залишити обриджені місця з власної ініціативи, щоб «пересидіти негоду у спокійному місці», зокрема репресії чи екологічні негаразди. При цьому маленькі інститути вигравали, адже одержували у своє розпорядження висококваліфікованих працівників з науковими ступенями та вченими званнями. Очевидно, саме з таких мотивів Іван Григорович опинився у Глухові, де місцевий учительський інститут на той час не давав повної вищої освіти. З початком нового навчального року 1 вересня 1952 р. І. Чередниченко став доцентом кафедри російської мови Глухівського учительського інституту. Через рік, 1 вересня 1953 р., він очолив кафедру мови та літератури, а 1 січня 1954 р. був призначений заступником директора по навчальній і науковій роботі, суміщаючи цю посаду з обов'язками завідувача кафедри. У Глухові І. Чередниченко викладав «Вступ до мовознавства», «Методику російської мови» та «Сучасний курс української мови».

У зв'язку з сімейними обставинами філолог попросив про переведення доньки Людмили з системи Мінгеології СРСР (працювала петрографом мінералого-петрографічної лабораторії та начальником Кубанського пошукового загону Єсентукської комплексної геоекспедиції) в систему Міносвіти УРСР. Після приїзду до Глухова Л. Чередниченко півроку була без роботи, а 18 травня 1954 р. її призначили лаборантом кабінету марксизму-ленізму Глухівського вишу. 1 вересня 1954 р. вона обійняла посаду асистента кафедри географії (півставки). Викладала курси з геології та мінералогії.

Оскільки у серпні-вересні 1955 р. філологічний факультет ліквідували та перевели до Полтави, Іван Чередниченко разом з родиною був вимушений залишити Сумщину.

У Глухові І. Чередниченко займався не тільки адміністративною роботою. За час перебування в колишній



Титульна сторінка видання

гетьманській столиці мовознавець написав декілька статей та рецензій в науковий часопис «Українська мова в школі». 1954 р. він започаткував педагогічні читання при Глухівському райвно. Найбільш помітними працями, створеними науковцем під час роботи в Глухівському інституті, стали книги «Вопросы методики преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения» (1953 р.) та «Збірник вправ з сучасної української мови» (1955 р.) (остання неодноразово перевидавалася. В обох книгах за інерцією зберігалися посилання на сталінські роботи з питань мовознавства.

Цікаво склалася подальша кар'єра мовознавця. Справжнім науковим злетом І. Чередниченка став перехід на роботу до Чернівецького держуніверситету, де він упродовж восьми років очолював кафедру української мови, став професором та захистив докторську дисертацію. Він підготував низку книг, брав участь у наукових конференціях, неодноразово виступав у ролі опонента на захистах дисертацій. Окрім того, Іван Григорович писав статті в УРЕ з питань лінгвістики, займався літературно-стилістичним опрацюванням другого тому двотомної «Історії Української РСР» (1957 р.).

Продовження в наступному номері



**Вера  
НАЗАРОВА**

Генеалог  
г. Москва

# Тропинками глуховских кладбищ

*Продолжение.*

Начало в № 1(61), 3(63) – 6(66) 2014 г., № 3(69) – № 6(72) 2015 г., № 1(73), № 3(75) – № 1(88) 2018 г.

## ПИРОЦКИЕ

Надгробий представителей древнейших глуховских родов на кладбищах Глухова осталось буквально считанное количество. Одними из таких памятников, сохранившихся на Вознесенском кладбище города, можно считать монументы Ивану Григорьевичу и Анне Петровне Пироцким.

Пироцкие принадлежали к числу польских шляхтичей, живших в XVI в. около Любеча. Прапрадед Ивана Григорьевича Пироцкого, Иван Васильевич, в конце XVII в. был Нежинским полковым писарем, в начале XVIII в. – Нежинским полковым сотником. Он состоял в комиссии, назначенной гетманом Мазепой для разграничения земель Киева с Киевским Кирилловским монастырем. Прадед Ивана Григорьевича, Иван Иванович Пироцкий, был бунчуковым товарищем, с 1752 по 1757 г. состоял в присутствии в Экспедиции постройки городов Батурина и Глухова. Иван Иванович был женат на дочери генерального есаула Ивана Мануйловича, Марии, и за ней в приданное получил множество земель, в том числе слободку Семеновку близ Глухова, где впоследствии жил сам. Она на многие годы стала фамильным гнездом одной из ветвей рода Пироцких. После его смерти в 1765 г. все его имения были разделены между сыновьями. По разделу с братьями основными владельцем с. Семеновки стал дед Ивана Григорьевича, Иван Иванович Пироцкий-младший, после смерти которого, в 1791 г., Семеновка была разделена между его сыновьями Григорием, Петром, Павлом, Алексеем и Василием. Все пятеро выбрали для себя военную службу, многие годы скитались по гарнизонам и были там, куда посылали Царь и Отечество. После выхода в отставку все, кроме Григория, вернулись в родную Семеновку, где и доживали остаток своих дней.

Григорий Иванович Пироцкий начал свой путь регистратором в Глуховском уездном суде, затем поступил на военную службу, принимал участие в походах в Галиции, Силезии, Австрии,

Моравии и Англии, в 1805 г. был ранен пулей под Аустерлицем. Дослужился до подполковника. 19 июня 1806 г. он продал свою часть Семеновки брату Павлу. В 1808 г. подполковник Пироцкий вышел в отставку с полным пенсионом, женился на Юлии Ивановне Свешниковой, которая через год родила ему сына Ивана. Сам Григорий Иванович недолго наслаждался отцовством, так как скончался 12 мая 1812 г.

Иван Григорьевич Пироцкий окончил курс Санкт-Петербургского Высшего Училища. Девятнадцатилетним юношей 27 февраля 1828 г. он вступил в службу коллежским регистратором в Экономический Комитет. С 27 февраля 1831 г. был причислен к 12-му классу табели о рангах. 27 июля 1833 г. Иван Григорьевич Пироцкий поступил на службу в Санкт-Петербургскую Градскую Думу. 12 марта 1834 г. занял должность помощника столоначальника, а 4 декабря 1834 г. перешел в 3-й департамент Народного Суда исполнять должность повытчика, с которой был уволен 14 июля 1836 г. Что произошло с Иваном Григорьевичем после этого и за какие грехи он попал под суд – неизвестно. 11 февраля 1848 г., Высочайше утвержденным мнением Государственного Совета, Иван Григорьевич Пироцкий был сослан на житье в Вологодскую губернию с лишением всех особенных прав и преимуществ. Пироцкий поселился в городе Великий Устюг и приписался в местные мещане.

К концу 1840-х годов братья отца его, Алексей, Петр, Павел и Василий Ивановичи Пироцкие, скончались. Трое последних умерли холостыми и бездетными. В 1854 г. Глуховский уездный суд вызвал Великоустюгского мещанина Ивана Григорьевича Пироцкого по делу об имении и капитале, оставшимися по «беспотомно» умершем дяде его, помещике Глуховского уезда



*Идентичные памятники на могилах  
Ивана Григорьевича и Анны Петровны Пироцких*

Павле Ивановиче Пироцком. Но Иван Григорьевич на тот момент был не в состоянии заплатить даже апелляционных денег по этому делу. Земли в селе Семеновке унаследовала дочь Алексея, жена подпоручика Елена Алексеевна Янова, а двоюродному брату из наследства выделила в 1856 г. лишь старый владельческий двор.

Только в 1865 г. Иван Григорьевич Пироцкий получил право вернуться в Глуховский уезд. По возвращении он отстаивал свое право на наследство в с. Семеновке и получил из владений Яновой в свою собственность усадебный двор с садом, огородами, постройками и более 200 десятин земли. За кухней же остались вновь выстроенный в 1866 г. двор, 2 кухни, кладовая с амбаром и двумя скотными дворами, постоялый двор на Путивльской дороге, двор для шинкового заведения, дом для жительства священника села Семеновки, 3 двора для жительства неимущих, водяная мельница с сукновальной при ней и обширные земли в дачах с. Семеновки.

26 января 1866 г. Иван Григорьевич Пироцкий женился на двадцатилетней дочери губернского секретаря Анне Пе-



тровне Снежковой, которая была на 35 лет моложе своего супруга. Семейство поселилось в Семеновке, где 8 февраля 1867 г. родился их первенец – Федор. 12 ноября 1868 г. по Высочайшему повелению Государь Император Всемиловичей возвратил Ивану Григорьевичу права, утраченные им по суду, и по дарованной Монаршей милости вместо Великоустюгского мещанина он получил право именоваться отставным Чиновником 12 класса, а также ему было дозволено вновь вступать в гражданскую службу. 24 января 1870 г. у Пироцких родился сын, которого назвали Григорием, а 21 мая 1873 г. в семье появилось сразу два младенца – близнецы Константин и Елена.

Иван Григорьевич Пироцкий скончался 12 октября 1880 г. (в возрасте 71 г.) и был похоронен на Вознесенском

кладбище города Глухова.

Его сын, Федор Иванович Пироцкий, стал инспектором оброчных статей в Министерстве государственных имуществ. Второй сын, Григорий Иванович, избрал военную карьеру, служил в 130-м Херсонском пехотном полку, перед Первой мировой войной командовал 2-й ротой 175-го Батурицкого полка, квартировавшего в то время в Глухове. Константин Иванович Пироцкий окончил Рижский Политехнический Институт, после чего состоял земским начальником 3-го и 5-го участков Глуховского уезда. Елена Ивановна Пироцкая вышла замуж и жила в Москве.

Анна Петровна Пироцкая (урожденная Снежкова) скончалась 3 января 1903 года и была похоронена на Вознесенском кладбище рядом с мужем.

Любящие дети установили на могилах родителей идентичные памятники с надписями: «Здесь покоится прах чиновника 12 класса Ивана Григорьевича Пироцкого. Мир праху твоему дорогой наш отец. Любящие дети» и «Здесь покоится прах дворянки Анны Петровны Пироцкой. Мир праху твоему дорогая наша мать. Любящие дети».

*P.S. У Константина Ивановича Пироцкого, жившего в с. Семеновка, было 3 дочери: Тамара, Анна и Маргарита. После революции 1917 года Константин Иванович оставил семью и уехал в Москву. Его супруга с дочерьми уехала из Глухова в Киев. Потомки Маргариты так и проживают в Киеве. О судьбах остальных детей Ивана Григорьевича и Анны Петровны Пироцких информации найти не удалось.*



Ольга  
Ляшко

Зберігач фондів  
Національного  
заповідника «Глухів»

## Висла печатка

Нещодавно фондова колекція сфрагістики Національного заповідника «Глухів», яка налічує понад 20 вислих печаток, поповнилась новим експонатом, знайденим на території Глухівського району. Мова йде про давньоруську вислу свинцеву печатку із зображеннями святих з обох боків.

Але спочатку трохи історії. Печатка з'явилась завдогдо до виникнення писемності. У перекладі з латинської це слово означає малюнок. Перші печатки почали використовуватися у Древньому Єгипті. Вони були виготовлені з каменю та мали циліндричну форму. Їх повертали, щоб зробити відбиток на глині та залишити відмітку. Такими печатками гончарі ставили клеймо на своїх виробках, а купці – на товарах.

Печатка як інструмент з'явилася з появою держави та писемності.

В середині X ст. набули поширення вислі печатки. Вони ще мали назву булли, тому що їх відтискали спеціальними щипцями-буллотіріями по гарячому свинцю. Їх підвішували до документів на шнурі. Такі печатки були двосторонніми. Право на особисту печатку та затвердження документів вважалося особливим привілеєм, а позбавлення печатки – формою покарання.

В середині XI ст. виникла традиція княжих вислих печаток, на одній стороні яких зображувався святий,



Вислі печатки в експозиції музею археології Національного заповідника «Глухів»

на іншій – напис. Крім тексту часто зображували Ісуса Христа, Богородицю, хрест, композицію на тему церковного свята, правителя або княжу емблему, святого чи пару святих. Ці зображення означали владні повноваження різного рівня: Христос – суверену «владу від Бога»; Богородиця – печатку духовної особи; композиція на тему церковного свята (наприклад, Трійця або Благовіщення) – печатку собору чи монастиря відповідного посвячення.

Чому саме на печатках зображували двох святих з обох боків? Справа в тому, що давньоруські князі мали два імені – мирське (язичницьке) і дане при хрещенні (християнське). Зображення того чи іншого святого на печатці вказує

на християнське ім'я князя, зображення двох святих на лицевій і зворотній сторонах – на християнське ім'я та по-батькові давньоруського князя. Подібними печатками користувався, наприклад, Володимир Мономах. На його булах зображений святий Василій Кесарійський, ім'ям якого був названий при хрещенні Володимир Мономах. Такі печатки були і у синів Ярослава Мудрого – Всеволода і Вячеслава.

Наукові співробітники Національного заповідника «Глухів» вивчають нову знахідку, щоб з'ясувати, якому саме князю належала ця печатка. Наразі можемо тільки припустити, що вона скріплювала надзвичайно важливий документ.

# Про відкриття сінематографа в будинку австрійського підданого Андрія Семеновича Бештака



**Надія  
МІРОШНИЧЕНКО**

Учений секретар  
Національного  
заповідника «Глухів»

**В** історії містобудування Глухова існує багато переказів та легенд, які за строком давності вважаються достовірними фактами. Спростувати або підтвердити таку інформацію покликані архівні документи. В нашій статті мова піде про пам'ятку архітектури місцевого значення – «Будинок А. Бештака». Він знаходиться в історичному центрі Глухова на розі вулиць Києво-Московської та Шевченка.

Кандидат архітектури Віктор Вечерський у своїх дослідженнях зазначає, що цей будинок було зведено на початку XIX ст. Спочатку він був одноповерховим і мав торговельну функцію, другий поверх з'явився у другій половині XIX ст.

На початку XX ст. будинок перейшов у власність глухівського промисловця Андрія Бештака, якому належала пивоварня. На першому поверсі тоді знаходилися магазини, другий поверх було віддано під улаштування сінематографа. Документ, який підтверджує існування кінотеатру в будинку Андрія Бештака, знаходимо в Державному архіві Чернігівської області (ф. 145, оп. 1, спр. 435). У ньому йдеться «о разрешении жены Надворного Советника Веры Павловны Коношевич устройства в



*Будинок А. Бештака. 1960-ті роки XX ст.*

г. Глухов в доме Бештака сінематографа с электрической установкой»: «Управа докладывает, что Черниговское Губернское Правление, препровождавая при отношении от 29.10.1908 г. за №1396 план дома Австрийского подданного А.С. Бештака, просит Управу уведомить Губернское Правление не встречается-ли со стороны Городской Управы препятствий к устройству в означенном доме женой Надворного Советника Верой Павловной Коношевич сінематографа с электрической установкой. К этому Управа дополняет, что по ее мнению, устройство сінематографа в доме Бештака г. Коношевич возможно разрешить с тем, чтобы ею была уплачена за это в доход города сумма,

установленная Думой.

Городская Дума постановила: первое – уведомить Черниговское Губернское Правление, что к устройству в г. Глухове в доме Бештака женой Надворного Советника В.П. Коношевич сінематографа с электрической установкой препятствий со стороны Городской Думы не встречается при том непременноусловии, чтог. Коношевич будут приняты все противопожарные меры в том помещении и не будут демонстрироваться картины порнографического содержания и второе – обложить владелицу сінематографа г. Коношевич сбором в доход города в сумме 300 руб. в год с уплатой таковых до открытия сінематографа».

## Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. Свободи, 69

Підписано до друку 25.05.2018 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 2789.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

## Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

**РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО**